

LÆRERVEJLEDNING

Lærervejledning til kildepakken **RETTE TIL LIGELØN**.

Kildepakken består af en **elevehvendt podcast**, der introducerer til den historiske og nutidige kamp for retten til ligeløn i Danmark samt til de nyeste ligelønsstatistikker både nationalt og internationalt. Til podcasten er der tilkoblet digitaliserede og indtalte kilder fra Arbejdersmuseet og Arbejderbevægelsens Bibliotek og Arkiv samt statistikker over løngab og indplaceringen af forskellige fag fra Tjenestemandereformen 1969. Til materialet er der tilkoblet længere lydtekster fra podcasten, som I kan vælge at arbejde videre med, hvis I arbejder med et projekt om: Rødstrømper, ligestilling, feminisme, det moderne arbejdsmarked, kvindekamp, feministisk økonomi, omsorgsarbejde eller lignende. Bagerst i indeværende lærervejledning finder du en pixibeskrivelse af kampen for at opnå ligeløn i Danmark og det nuværende løngab, ligesom du finder vores bud på andre læremidler, du kan arbejde videre med, hvis I vil arbejde videre med ligeløn. Alle kilder og opgaver er indtalte, så elever uafhængig af forudsætninger har mulighed for at arbejde med kilderne.

Målgruppe

Kildepakken henvender sig til elever på STX/HF.

Fag

Kildepakken er oplagt at anvende i **historie- og samfundsfagsundervisningen**, men kan også sagtens anvendes i **dansk** med et særligt fokus på kildernes genrer samt symbolikkerne og de litterære og stilistiske virkemidler i ligelønssangene i opgave 4.

Læringsmål

Kildepakken understøtter en række af Undervisningsministeriets Faglige Mål og Kernestofområder for henholdsvis **Historie A** (2022) og **Samfundsfag A** (2017). Yderligere understøtter kildepakken begge fags formål.

Eleverne arbejder i **Historie** med kernestofområderne:

- Forandringer i levevilkår, teknologi og produktion gennem tiderne
- Hovedlinjer i Danmarks, Europas og verdens historie fra Antikken til i dag
- Politiske og sociale revolutioner
- Demokrati, menneskerettigheder og ligestilling i nationalt og globalt perspektiv
- Historiebrug og -formidling
- Historiefaglige teorier og metoder

Eleverne arbejder i **Samfundsfag** med kernestofområderne:

- Magt- og demokratiopfattelser samt rettigheder og pligter i et demokratisk samfund, herunder ligestilling mellem kønnene
- Samfundsforandringer og forholdet mellem aktør og struktur
- Politisk meningsdannelse og medier, herunder adfærd på de sociale medier

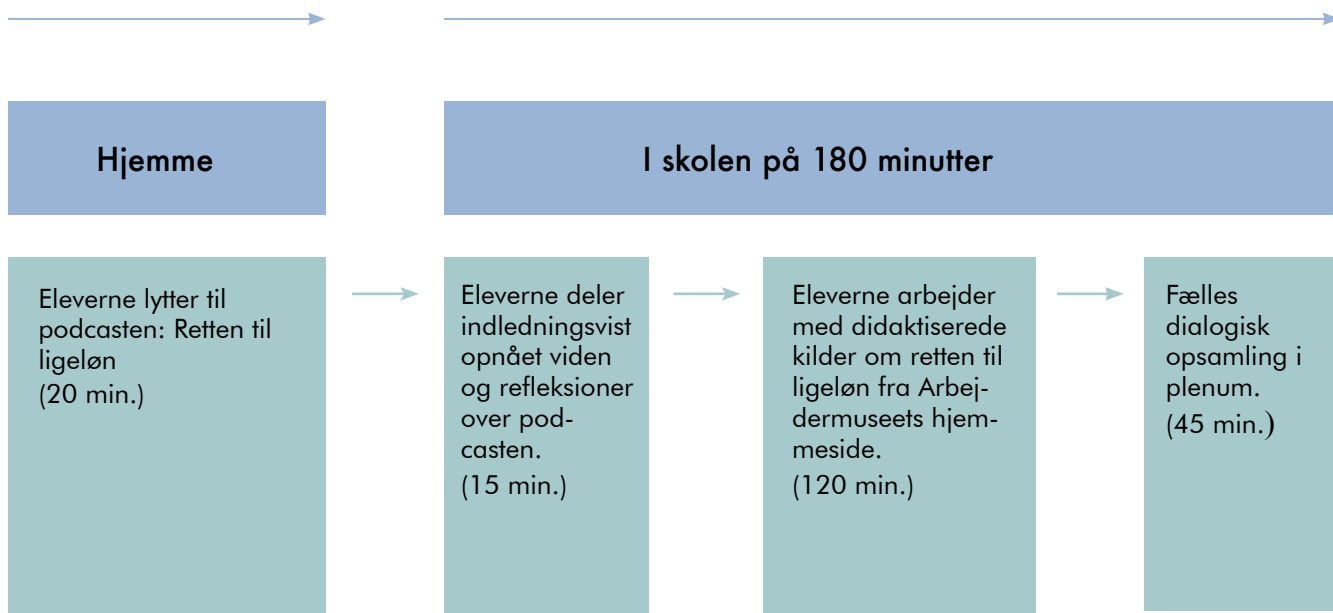
For både **Historie** og **Samfundsfag** kommer eleverne til gennem kildearbejdet at blive i stand til at **behandle og diskutere** historiske, nutidige og fremtidige **problemstillinger og forandringsmønstre**. Eleverne kommer yderligere til gennem analysearbejdet at blive i stand til at diskutere og perspektivere mennesket som **historieskabt** eller **-skabende** og analysere **samspillet mellem mennesker, natur, kultur og samfund gennem tiderne**.

Introduktion til og opbygning af materialet

Den samlede kildepakke lægger op til en undervisning og læring baseret på *flipped learning*-metoden, hvor eleverne inden undervisningen gennem teknologi (her podcast) opnår den viden, læreren normalt ville introducere til i selve undervisningen. Flipped learning åbner derfor for en elevcentreret pædagogik og didaktik, hvor der i undervisningen er mere tid til det sværere kildearbejde.

Vi anbefaler, at du opbygger din undervisning som følger:

MATERIALET

PODCASTEN: RETTEN TIL LIGELØN

Retten til ligeløn er en podcast på 20 minutter, hvor eleverne bliver introduceret til:

- Hvad ligeløn er
- Hvem, der har ret til ligeløn
- Hvordan kampen for ligeløn historisk og nutidigt har set og ser ud
- Hvorfor der i Danmark er et løngab, selvom Ligelønsloven blev vedtaget i 1976.

I podcasten indgår tre kilder, der hver især giver deres besyv med på retten til ligeløn, den historiske udvikling, kampen for rettigheden og perspektiver på, hvordan der kan opnås ligeløn.

De tre stemmer er:

- Lasse Folke Henriksen, lektor ved CBS, institut for organisation og ph.d. i sociologi.
- Anja C. Jensen, forbundsformand for HK og medarrangør af "Kvindernes sidste arbejdsdag".
- Nicoline Sjøberg, operationssygeplejerske på Rigshospitalet i København.

Kildepakke

Kildepakken består af seks dele og har til formål at vise kontinuiteten i kampen for ligeløn, de forskellige metoder, der er historisk og nutidigt er taget i brug for at opnå ligeløn og med afsæt i Tjenestemandstreformen 1969 at få eleverne til at reflektere over, hvorvidt man kan værdisætte arbejde, og hvordan de vil værdisætte arbejde.

1. del består af en dødsannonce over ligelønnen. Ulla Dahlerup, rødstrømpe, bragte i BT d. 27. februar 1971: "Her hviler ligelønnen" som reaktion på, at LO indgik overenskomst, der gav lønløfte til mændene, selvom de havde indgået aftale med kvinderne om et fælles lønløfte.

2. del er et klip fra dokumentarfilmen "Vi kræver ligeløn" fra 1972. I filmen følger man arbejderkvindernes kamp for ligeløn i 1971. Man er med på gaden, i beslutningsprocesserne og i direkte interviews med kvinderne.

3. del er kuraterede billedkilder, der viser kontinuiteten i kampen for ligeløn. Der er billeder fra:

- slutningen af 1920'erne, hvor Kvindeligt Arbejderforbund og kvindelige kommunister agiterede for ligeløn
- 70'erne med Rødstrømperne Busaktion (1971) og demonstrationer fra mænd og kvinder.
- Juni og juli 2021, hvor Dansk Sygeplejeråd strejkede som led i lønkampen i overenskomstenforhandlingerne.

4. del er tre kuraterede ligelønssange fra 1970'erne. Eleverne skal vælge en af sangene og foretage en kildekritisk analyse af den og overveje, hvorfor sanggenren er blevet brugt som medie.

5. del er et fokus på ligeløn i 2023. Her er tre kilder, som henholdsvis er udsagn fra forsker Lasse Folke Henriksen om løngabet mellem kvinder og mænd i Danmark anno 2022, lønstatistikken og et udsagn fra museumsinspektør, Rikke Halberg, hvor hun udtaler: "De unge tror nærmest, at det er fake news, når vi siger, at der stadig ikke er ligeløn i Danmark. Særligt fordi det står i loven." Her skal eleverne metareflektere over, hvorfor det forholder sig sådan, og hvad der kan gøres for at imødegå mistilliden.

6. del har fokus på Tjenestemandreformen 1969 og værdisætningen af arbejde. Her skal eleverne analysere en grafik fra Institut for Menneskerettigheder over udviklingen og placeringen af jobfunktioner fra 1969 til 2019. Derude, hvem der ifølge dem skulle have mere i løn.

Til alle kilderne medfølger arbejdsspørgsmål, så eleverne er hjulpet på vej med deres kildearbejde. Du kan finde elevsiden med kildepakken og -opgaverne [her](#).

Plenumopsamling og -øvelse

Gennemgående for arbejdet med opgaverne, anbefaler vi, at I i klassen opsamler på elevernes tanker, refleksioner og overvejelser, da arbejdsspørgsmålene til kilderne er dialogiske og ikke kan besvares med et lukket svar. Yderligere åbner spørgsmålene for inddragelse af elevernes livsverden, hvorfor der i klassen kan opstå spændende og svære dialogiske plenumdiskussioner.

Som **afslutning** anbefaler vi, at I for at samle op på elevernes arbejde, afslutter med en plenumøvelse med fokus på, om eleverne mener, at man kan værdisætte arbejde, og hvilken værdisætning, de forskellige jobfunktioner berørt af Tjenestemandreformen 1969 skaber. Eleverne skal her argumentere for, hvilke jobfunktioner, de mener, skulle have mere i løn. På denne måde, får du konkretiseret, at eleverne er **historieskabte** og **-skabende**.

FACILITERING AF ØVELSEN:

- Bed eleverne om sammen med den eller de makker(e), de har arbejdet sammen med at diskutere, om man kan give løn efter værdi, og hvorfor man kan eller ikke kan det. Bed dem om at skrive deres argumenter ned, så de har dem til værdilinjen og argumenterne for at placere sig, der hvor de har gjort
- Bed dem efterfølgende om med afsæt i grafikken fra Institut for Menneskerettigheder at diskutere og argumentere for, hvilke jobfunktioner, der skulle have mere i løn ud fra elevernes forståelse af jobfunktionernes "værdiskabelse"
- Lav en usynlig værdilinje i klassen, hvor den ene ende er **lav værdi og dermed lav løn** og den anden ende **er høj værdi og høj løn**.
- Bed eleverne om at rejse sig og gennemgå jobfunktionerne berørt af Tjenestemandreformen én efter-én og lad eleverne placere sig der på værdilinjen, hvor de mener at værdien i arbejdet ligger.
- På baggrund af deres placering, lad da eleverne i plenum argumentere for, hvorfor de placerer sig, hvor de gør og bed dem gerne om at sætte ord på deres eventuelle tvivl. På baggrund af elevernes placeringer og argumenter, åben herefter for en plenumdiskussion baseret på IRF-strukturen, hvor læreren initierer, eleverne responderer, og læreren følger op ved at lade eleverne reflektere snarere end ved at "tage" ordet, da spørgsmålene ikke lægger op korrekte svar, men derimod til dvælen, refleksion og forskellige synspunkter

Retten til ligeløn i pixiformat?

- Danmark har siden 1976 haft en "Ligelønslov", der i stk. 2. dikterer, at "Enhver arbejdsgiver skal yde kvinder og mænd lige løn, for så vidt angår alle lønelementer og lønvilkår, for samme arbejde eller for arbejde, der tillægges samme værdi.". Det vil altså sige, at det er arbejde af samme værdi, der skal honoreres med den samme løn.
- Op til vedtagelsen af ligelønsloven er gået mange års kamp for rettigheden. Kvinder og mænd har nemlig historisk fået forskellig løn baseret på køn. Kvinder har i gennemsnit fået halvdelen eller 2/3 af henholdsvis faglærte og ufaglærte mænd ud fra argumenterne om, at:
 - Kvinder er en ustabil arbejdskraft grundet graviditet, fødsel, barsel og familiepleje
 - Kvinder manglede uddannelse
 - Kvinders løn skulle være et tillæg til mandens løn, der ideelt set skulle forsøge familien, hvorimod kvinden helst skulle være hjemme og passe børn, hjem og madlavning. Altså foretage det ulønnede arbejde
- I 1951 vedtog Den Internationale Arbejderorganisation (ILO), at alle lande skulle arbejde for ligeløn, altså samme løn for samme arbejde.
- I 1973 gennemførtes på baggrund af massive demonstrationer ført an af Kvindeligt Arbejderforbund og Rødstrømperne **de første kønsneutrale overenskomster**. Det var en stor sejr for kvinderne, da man indtil 1973 havde forhandlet kvinde- og mandeoverenskomster.
- I 1975 nedsatte Kvindeligt Arbejderforbund et "ligeretsudvalg", der skulle sikre, at virksomhederne levede op til overenskomsterne og ikke løndiskriminerede. Det medførte et væld af sager mod arbejdsgivere, der stadig opererede med forskellige lønsatser.
- Selvom Danmark har haft en ligelønslov siden 1976, er der stadig et løngab mellem mænd og kvinder. Den [nyeste forskning](#) fra Lasse Folke Henriksen dokumenterer, at der:
 - På det generelle arbejdsmarked er et løngab på **18 procent**
 - Ved sammenligning af kvinder og mænd i samme stilling med samme uddannelsesmæssige baggrund, er et løngab på **7 procent**.
- Det nuværende løngab kan finde sin rod i flere ting:
 - Dels, at arbejdsmarkedet er opdelt i to: kvinde- og mandefagene. Kvindefagene er primært **pleje- og omsorgsfagene**, hvorimod mandefagene primært er **STEM-fagene** (science, technology, engineering, mathematics).
- Kvinder udgør således [78 procent af ansatte i den offentlige sektor, hvorimod mænd udgør 74 procent af ansatte i den private sektor](#).
- De kvindedominerede fag er lavere lønnet end de mandedominerede grundet **Tjenestemandsreformen fra 1969**. Tjenestemandsreformen er politisk vedtaget reform, der indplacerede forskellige faggrupper i et lønhierarki.
 - Dels, at der er markant flere mænd i leder- og topstillinger. Selv i brancher, hvor der er flest kvinder ansat, er der flest mandlige ledere. I 2020 viste en undersøgelse, at [der i de 1000 største danske virksomheder var 69 kvindelige direktører](#), ligesom en anden viste, at der stadig er flere [danske topchefer, der hedder Lars eller Peter, end der er kvinder](#).
- Kvinder foretager i gennemsnit [én hel time mere husligt arbejde end mænd gør, hvilket svarer til ni ugers ubetalt fuldtidsarbejde om året](#).
- Hvert år i november markerer bevægelsen: "Kvindernes sidste arbejdsdag", hvornår kvinder ud fra løngabet mellem mænd og kvinder arbejder gratis.

Yderligere fordybelse

- Lyt til de lange lydclip fra informanterne.
- Undersøg kampagnerne fra "[Kvindernes sidste arbejdsdag](#)"
- Hvis I vil arbejde videre med den nyeste internationale forskning om løngabet, kan I dykke ned i artiklen: Ny forskning: [Kvinder tjener mindre end mænd for det samme arbejde](#) fra Videnskab.dk eller [Kvinder over hele ver-den får mindre i løn end mænd for det samme arbejde fra CBS](#), der begge opsummerer, perspektiverer og sammenligner løngabet historisk og nutidigt.
- Hvis I vil arbejde videre med Tjenestemandereformen fra 1969 kan I læse indlægget [Tiden er inde til en retfærdig løn](#) skrevet af BUPL, DSR og Dansk Socialrådgiverforening i Altinget. Indlægget er oplagt til retorisk og argumentationsanalyse.
- Hvis I vil arbejde videre med Tjenestemandereformen fra 1969 og belyse den ud fra et arbejdsmarkeds- og overenskomstperspektiv, kan I anvende indlægget: [Nej. Ligeløn smadrer ikke det danske system](#) skrevet af sygeplejersken Dorte Steenberg i Politiken. Artiklen er oplagt som til retorisk og argumentationsanalyse.
- Hvis I vil diskutere retfærdigheden i forskellige løn- og værdisætser, kan I tage afsæt i artiklen: [Borgerforslag om ligeløn får 34.000](#) underskrifter på tre døgn fra Fagbladet FOA. Artiklen er oplagt til at diskutere, hvorfor et fænomen kan få så mange underskrifter på et døgn, og hvad det er et udtryk for i den danske mentalitet.
 - I kan finde borgerforslaget [her](#).
- Hvis I vil have Tjenestemandereformen beskrevet ud fra Feministisk Økonomi, som omhandler en opprioritering og værdisætning af omsorg og pleje, kan I lytte til [Tjenestemandereformen 1969](#) i podcasten Kvinde Kend Din Historie, hvor feminist Emma Holten deltager.
- Hvis I vil arbejde med mulighederne for at opnå ligeløn, kan I med fordel lytte til [Danmark halter bagefter på ligestilling](#) i podcasten Arbejd Arbejd. Her giver direktør i Kvinderådet, Lise Johansen, og journalist ved Fagbladet 3F, Mie Obbekær deres bud på, hvordan vi kan ændre på løngabet mellem kvinder og mænd samt deres analyser på, hvorfor arbejdsmarkedet ser ud, som det gør.

